

Gülнар OSMANOVA

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

AMEA Folklor İnstitutu

E-mail: gulnar.osmanova05@gmail.com

ORCID ID: 0009-0000-1010-2949

<https://doi.org/10.59849/2309-7949.2024.3.83>



NƏBİ XƏZRİ POEZİYASINA FOLKLOR PRİZMASINDAN BAXIŞ

Açar sözlər: Nəbi Xəzri, poeziya, milli-mənəvi dəyərlər, folklor, təbiət kulturları, çinar obrazı

SUMMARY

Gulnar Osmanova

A LOOK AT THE POETRY OF NABI KHAZRI THROUGH THE PRISM OF FOLK-LORE

In the study, the work of Nabi Khazri, which constitutes an interesting and unique page in Azerbaijani literature of the 20th century with its nationality and universal humanity, is considered in the context of enrichment through oral folk literature. As can be seen from the folklore images and motifs used by the poet, this poetry reveals a deep and organic attachment to the life and spirituality of the people.

The use of folk sayings, proverbs, various folklore motifs and cults of nature images in the lyrics of Nabi Khazri further enhances the influence of the ideas that the poet glorifies. For example, in the poet's work, the central place is occupied by the image of chinar (plane tree), which is directly closely related to the theme of the homeland. Chinar, as a significant character, is dear to the poet in that he expresses the spirituality, history, character, greatness and sublimity of his people.

In the poetry of the master of words, which embodies an artistic reflection of samples of oral folk literature, a poetic description of our national and spiritual values, a philosophical tone and harmony are also manifested. However, the depth of meaning and content, the artistic and aesthetic value of Nabi Khazri's works, are directly related to the folk spirit, the folk way of thinking, which are imbued in their content.

Key words: Nabi Khazri, poetry, national and spiritual values, folklore, nature cults, image of chinar

РЕЗЮМЕ

Гюльнар Османова

ВЗГЛЯД НА ПОЭЗИЮ НАБИ ХАЗРИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ФОЛЬКЛОРА

В исследовании, творчество Наби Хазри, которое составляет интересную и своеобразную страницу в азербайджанской литературе XX века со своей национальностью и общечеловечностью, рассматривается в контексте обогащения за счет устной народной литературы. Как видно из фольклорных образов и мотивов, которыми пользуется поэт, в этой поэзии проявляется глубокая и органическая привязанность к жизни и духовности народа.

Использование народных высказываний, пословиц, различных фольклорных мотивов и культовых природных образов в лирике Наби Хазри, еще больше усиливает влияние идей, которые воспевает поэт. Например, в творчестве поэта центральное место занимает образ чинара (платан), который непосредственно тесно связан с темой родины.

Чинар, как многозначительный персонаж, является дорогим и родным для поэта тем, что выражает духовность, историю, характер, величие и возвышенность своего народа.

В поэзии мастера слова, которая воплощает в себе художественное отражение образцов устной народной литературы, поэтическое описание наших национально-духовных ценностей, проявляется также философский тон и гармония. Однако глубина смысла-содержания, художественно-эстетическая ценность произведений Наби Хазри, непосредственно связаны с фольклорным духом, народным образом мышления, которые пропитаны в их содержание.

Ключевые слова: Наби Хазри, поэзия, национально-духовные ценности, фольклор, культы природы, образ чинара

Giriş. Kökü çox qədimlərə və son dərəcə zəngin bir mədəni mənəvi irsə dayanan, ayrı-ayrı sənət adamları tərəfindən böyük coşqu və məsuliyyətlə yaradılan müasir Azərbaycan ədəbiyyatı zəngin və mürəkkəb inkişaf yolu keçmişdir. Bu inkişafda çoxəsrlik ənənələrə malik klassik irslə bərabər, həmişəyaşar bir sənət kimi özünü göstərən və əyani şəkildə öz təsdiqini tapan milli folklor ənənələrinin rolunu da inkar etmək olmaz. Milli folklorla təmasda ədəbiyyat öz milli poetik formalarını yaratmış, xalqın ruhunu və xarakterini dolğun təcəssüm etdirmək imkanlarına yiyələnmişdir. Bu da ədəbiyyatın dil, obrazlı təfəkkür cəhətdən xəlqiliyini təmin etmiş, onun milli özünəməxsusluğunu daha da qüvvətləndirmişdir.

XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında poeziyasının xəlqiliyi ilə seçilən görkəmli sənətkardan biri də Nəbi Xəzridir. O, şeirimizin II Dünya müharibəsindən sonrakı dövründə təşəkkül tapmış nəslinin görkəmli nümayəndələrindən biri olaraq sürətlə inkişaf edən, əsərlərinin ideya-fəlsəfi və sənətkarlıq keyfiyyətlərini inkişaf etdirən, dərinləşdirən bir şair-dramaturq olmuşdur. Nəbi Xəzri lirik şair idi. Həyatın, təbiətin hər bir hadisəsi onun şair könlünü həyəcana gətirirdi. O, vətəndən də, onun yollarından da, siyasi hadisələrdən də, dənizdən də, küləkdən də, çinar ağacından da, ulduzlardan da eyni hərarətlə, eyni ilhamla yaza bilirdi. Lakin bütün bunlar əsas bir mövzu ətrafında cəmləşirdi – insana, onun arzularına, gələcəyə xidmət!

Nəbi Xəzri poeziyanı torpaqdan, insanların həyatından və həyəcanlarından ayırmırdı. Şairin lirikasına xalq həyatına, xalq mənəviyyatına dərin və üzvi bir bağlılıq xasdır. Məhz buna görə də vətən mövzusu, vətən duyğusu onun lirikasının güclü, daimi mövzusu və motividir. Xalq şeiri ruhunda olan “Şuşanın yolları” əsərində Şuşanın yolları vətən obrazına çevrilir. Bu yollar şairin qəlbi üçün doğma və əzizdir. Çünki bu yollarda əcdadlarımızın izi vardır; şair bu yolları keçərkən onları yada salır, xatırlayır:

*Sərin buludlardan ellər su içmiş,
Dostunu düşməndən yaxşıca seçmiş.
Burdan Vaqif ötmüş, Vidadi keçmiş,
Gərək ki, onları tanıya yollar,
Onların ləpiri hanı, a yollar? (7, 68-69).*

Şuşanı itirdiyimiz çağlarda şairin bu şeiri ideya baxımından xüsusi mənə kəsb edirdi. Çox şükür ki, bu gün Şuşa azaddır. Əzəli və əbədi torpaqlarımız işğal-

dan azad olunmuşdur. Tam olaraq ərazi bütövlüyümüzə qovuşmuşuq və buna görə şairin ruhu da şaddır.

Nəbi Xəzrinin şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrimizin bədii inikasını, milli-mənəvi dəyərlərimizin poetik təsvirini özündə ehtiva edən əsərlərinin məna-məzmun dərinliyi, bədii-estetik dəyəri bilavasitə onların məzmununa hopdurulmuş folklor ruhu, xalq düşüncə tərzilə bağlıdır. Sənətkarın əsərlərində təbii boyalarla tərənnüm etdiyi xalq həyatı, qədim adət və ənənələr, inanclar sistemi, ayin və mərasimlər öz əksini tapır. N.Xəzri lirikasında xalq deyimləri, atalar sözləri, müxtəlif folklor motivləri və kultaşmış təbiət obrazlarının işlənməsi şairin tərənnüm etdiyi fikirlərin təsir gücünü daha da artırır. Məsələn, şairin yaradıcılığında çinar obrazı mərkəzi yer tutur və bu da bilavasitə vətən mövzusu ilə sıx bağlıdır. Çoxmənalı bir obraz olan çinar şair üçün xalqın mənəviyyatını, tarixini, xarakterini, əzəmətini və ucalığını ifadə etdiyinə görə əziz və doğmadır. Şair “Dərələr” şeirində deyir:

*Əgər ki, yıxılısam çinar göstərin,
Mən ona söykənib arana baxım.
Gözlərin görməsə Göygölü verin,
Mən onun gözüylə cahana baxım.
Hər yerdə, həmişə
Sənsən gümanım,
Canım-gözüm mənim,
Azərbaycanım! (7, 274).*

Ümumiyyətlə, dünya xalqlarının, bu sıradan türk xalqlarının mədəniyyətində geniş yayılmış təbiət kulturlarından biri də ağacdır. Azərbaycan folkloru antologiyalarında ayrı-ayrı regionlardan toplanmış nümunələrdə müxtəlif ağaclarla bağlı inanclara rast gəlinir: “Qoz ağacı ümitsizlikdir. Nar, alma, armud dilək ağaclarıdır. Onları becərən xeyir tapar. Nar həm də sağalmaz dərddir dərmanıdır. Çinar uzaqgörənlikdir. İlgin (yulğun – G.O.), söyüd sonsuz sayılır. Heyva bədnəzər, göz ağacıdır” (2, 91-92).

Azərbaycan folklorunda, xüsusən epik ənənədə qorunmuş nəbati motivlər, çeşidli ağac obrazları ümumi tipoloji cizgiləri və mənimsəmələrin izini daşısa da, qədim türk ənənəsindən gələn cəhətlər daha dərin və əsaslıdır.

Nəbi Xəzri, hətta ona “Çinardan nə çox yazırsan?” deyərək sual verən oxucusuna “Çinar və mən” şeirini ərməğan edir:

*Mən çinar adıyla nəğmə deyirəm,
O nəğmə eşqinə sinəmi yardım.
Deyirəm, bilirsən, mən nə deyirəm?
Çinarsız özümü yetim sayıram.
O min nəğməlidir, min aləmlidir,
Məna var çinarın şair dilində.
Araz kənarında çinar qəmlidir,
Çinar mehribandır Kür sahilində (7, 34-35).*

Bu nümunələr bizə “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında Uruzun ağacla danışmasını xatırladır. Belə ki, eposun ikinci boyu olan “Salur Qazanın evinin yağmalanması”nda düşməne əsir düşən Uruzun asılacağı ağacla danışması oğuz türkləri arasında ağacın canlı, diri bir varlıq kimi təsəvvür edilməsi düşüncəsinin mövcudluğundan xəbər verir. Qoyun məni bu ağacla söyləşim – dedi, çağırıb ağaca söyləmiş, görəlüm Xanım, nə söyləmiş:

*Ağac, ağac! Dersəm sana ərlənmə, ağac!
Məkkə ilə Mədinənin qapusu ağac.
Musa Kəlimün əsası ağac!
Böyük-böyük suların köprisi ağac!
Qara-qara dənizlərin gəmisini ağac!
Məni sana asarlar, götürməgil, ağac!
Götürəcək olursan yigidligüm səni tutsun, ağac! (9, 50)*

Buradan göründüyü kimi, oğuzlar ağaca olan ilkin inamı unutmamış, onun deyiləni başa düşən olmasını zənn etmişlər. Bu fikirlər Nəbi Xəzrinin “Yadigar” şeirinin ilk bəndi ilə də səsləşir:

*Aylı gecə, göy dərədə səslənir bulaq,
Əfsanəli zümzüməsi şeiriyət deyir.
Əsir külək, dinir meşə, danışır qovaq,
Mənim ürək sözlərimi təbiət deyir (7, 243).*

Əldə olan folklor nümunələri göstərir ki, əski Azərbaycan, Altay və başqa türk xalqlarının etnik-mədəni ənənəsinə görə ağac kultu ata və ana başlanğıc kimi dəyər qazanmışdır. Ağac türk tanrıçılıq sistemində Göy-Tanrının rəmzlərindən biridir və o, bir sıra etnoqonik miflərdə ilk ana kimi xatırlanır.

Nəbi Xəzri yaradıcılığında tez-tez rastlaşdığımız motivlərdən biri də yuxu motividir. Mifik təfəkkürdə gələcək hadisələr yuxu vasitəsilə çatdırılır. “Kitabi-Dədə Qorqud”da da “Salur Qazanın evinin yağmalanması” və “Qazlıq qoca oğlu Yeynək” boylarında qəhrəmanlar başlarına gələcək hadisələri yuxuda görürlər.

*Yuxuda dənizlər aşıb-daşırlar,
Torpağa iz düşür, daşa iz düşür.
Dalğalar sahillə pıçıldayırlar,
Mirvari qumlara qoşa iz düşür (7, 123).*

İnsanın ilk mifi, dünyaduyumu olan yuxu haqqında dos. A.Xürrəmquzı yazır: “Qədim insanlar, ali sinir sisteminin fəaliyyətinin nəticəsi kimi meydana çıxan yuxunu “gələcək barəsində bir işarə, bir signal kimi qəbul etmiş, onun həyatı dəyişmək imkanında olmasına inanmışlar” (8, 13).

Bitib-tükənməyən bir xəzinə olan folkloordan bəhrələnmə şairə məxsus fərdi yaradıcılıq üslubudur. Tək bir misra, tək bir kəlmə ilə sənətkarın folklor xəzinəsinə müraciətinin məqsədini müəyyənləşdirmək mümkündür. Bu cəhət xalq şairi N.Xəzrinin də əsərlərində görünən tərəfdir.

Sənətkarın məharəti, ustalığı öz əsərlərinin dilində ümumxalq dili ifadələrini necə işlədə bilmə bacarığı ilə ölçülür. N.Xəzri də ümumxalq dilindən,

xalqın çoxəsrlik və zəngin folklorundan, o cümlədən həcmcə kiçik, mənaca dərin və təsirli olan atalar sözləri və zərbi-məsəllərdən sənətkarlıqla istifadə etmişdir.

*Arzular baharda, ömür qışdadır
Quru haray çəkər, yaş tökülərsə,
Ağıl yaşda deyil, ağıl başdadır,
Başın nə günahı var saç tökülərsə (7, 61).*

Sənətkarın atalar sözləri və zərbi-məsəllərdən istifadə etməsinin bir xüsusiyyəti də onun hər bir atalar sözünü və zərbi-məsəli başqa söz və ifadələr kimi öz yerində, məqamında işlətməsidir. Şair atalar sözünü formal olaraq işlətmir, onu situasiyanın, hadisələrin axarına uyğun şəkildə əsərə daxil edir.

*Namərd eləməyin qovaraq mərdi,
İnam xəyanətə köksünü gərdi.
Göydən dərin olar yerlərin dərdi
Ulduzlar yerinə daş tökülərsə (7, 61).*

Şair “ağıl yaşda deyil, başdadır”, “yanlış da bir naxışdır”, “iğid bir dəfə ölər, namərd yüz dəfə”, “nə əkərsən, onu biçərsən”, “yersiz gəldi, yerli qaç”, “el üçün ağlayan gözsüz qalar”, “ölüm qaş ilə göz arasındadır” kimi deyim və ifadələrdən məharətlə istifadə edir.

*Bu bir həqiqətdir düşüb dillərə:
İgir bir yol ölər, qorxaq min kərə (7, 127).*

Şairin “Ulu Tanrım, şükür sənə!” şeiri “pisi görməyən yaxşının qədrini bilməz” atalar sözünün məzmunu üzərində qurulmuşdur. Bu, sənətkarın ifadə etmək istədiyi fikrin və ideyanın daha qabarıq formada təqdimə yardımçı olur:

*Ürəklərə qızıl körpü sən atdın ki,
O körpüdən qəhrəmanlıq keçsin gərək!
Namərdləri bu qədər çox yaratdın ki,
Mərdlər azsa, qədrini biz yaxşı bilək?
Ulu Tanrım, şükür sənə! (7, 74).*

Prof. Seyfəddin Rzasoyun da qeyd etdiyi kimi, “atalar sözləri istənilən etnik mədəniyyət tipində bütün zamanlar boyunca vahid və dəyişməz funksiya kimi kollektiv təcrübə və biliyin ötürülmə və yaşama vasitəsi olmaq vəzifəsini yerinə yetirmişdir” (11, 3). Məhz bu baxımdan N.Xəzri də xalq dilinin zəngin lüğət ehtiyatına, atalar sözü və məsəllərə yüksək qiymət vermiş, tez-tez bu xəzinəyə müraciət etmişdir.

Nəbi Xəzrinin “Təbriz bayatıları”nda Cənub həsrətinin ifadəsi öz əksini tapmışdır. Bu ifadə nəsillər və dövrlər arasında qırılmaz varislik yaradan mənəvi-tarixi amillərdən biridir. Şair vahid bir xalqın, torpağın ədalətsizcəsinə iki yerə parçalanması faktını ürək ağrısı ilə məhz bayatı janrında qələmə almışdır.

*Burdan Təbrizə kimi,
Qar yağar dizə kimi.
Bir dözmüsən, bir də döz,
Gələn payıza kimi (7, 215).*

Şairin bu misraları xalqdan toplanmış aşağıdakı bayatı nümunəsi ilə səsləşir:

*Qar yağıbdır dizəcən,
Bu düzdən o düzəcən.
Qəlblərdə körpü olum –
Uzanım Təbrizəcən (1, 51).*

Poetik yaradıcılıqla məşğul olduğu üçün uzun illər ərzində N.Xəzrinin qələmindən əlvan formalarda yazılmış maraqlı poemalar çıxmışdır. “Sumqayıt səhi-fələri”, “Kiçik təpə”, “Günəşin bacısı”, “İki Xəzər” şairin müvəffəqiyyətli poemalarındandır. Hələ 1957-ci ildə yazdığı “Kiçik təpə” poemasında o, inqilab nəticəsində didərgin düşmüş mühacirlərimizin həyatını, vətən həsrətini təsvir edirdi. Onun poemalarında ana, Azərbaycan qadını obrazı da mərkəzi yer tutur. Həm də əlamətdar cəhət odur ki, bu obrazın əsas qaynağı “Kitabi-Dədə Qorqud” eposudur.

Prof. Maarifə Hacıyeva bu barədə yazır: “Dədə Qorqud” motivləri dərin və ümumbəşəri motivlərdir. Nəbi Xəzri bu motivləri hadisə, epik və dramatik süjet vasitəsilə inkişaf etdirib, bu motivlər kontekstində xalqın qəhrəmanlıq keçmişini, humanizm ənənələrini yaşarı ənənələr kimi qiymətləndirib. Şairin yaradıcılığında qədim eposun ideya-poetik şərhinin müasirlik mənası və əhəmiyyəti də bundadır” (5, 14).

“Ana”, “Əfsanəvi yuxular”, “Bacı”, “Ömür yoldaşı” bir silsiləni təşkil edən poemalardandır. N.Xəzri bu poemalarda Azərbaycan qadınının nəcib və nurlu təbiətini, məhəbbətini, ər və övlad duyğusunu, ocaq, yurd hissini dərinliyi və yüksəkliyi ilə göstərməyi öz qarşısına əsas yaradıcılıq məqsədi olaraq qoymuş və bu məqsədinə sənətkarlıqla nail ola bilmişdir.

Şairin “Atıllanın atlıları” poemasında da arxaik mifoloji təsəvvürlərə, maraqlı motivlərə və folklor obrazlarına rast gəlinir. Əsərdəki Şaman baba, Simurq quşu belə obrazlardandır. Belə ki, poemanın bir bölməsində şamanın geyimi, onun həyata keçirdiyi ritual təsvir olunur. Prof. S.Rzasoyun təbirincə desək, şaman epik obraz tipi kimi bir trikster, başqa sözlə, müxtəlif dünyaları özündə qovuşduran və birindən o birinə ölüb-dirilmə yolu ilə mediasiya edən qəhrəmandır. (10, 181). Yəni şamanın başlıca funksiyası iki dünya arasında vasitəçilik etmək – mediasiya və ölümlərin dirildilməsi, ruhların çağırılmasıdır.

Əcdad ruhları ilə əlaqə yaradan şamanlar öz rituallarını məhz gün batandan sonra tonqal ətrafına yığılaraq keçirirdilər və fal açırdılar. N.Xəzri Atilla ilə Şaman babanın dialoqunda şamanın icra etdiyi ritualı – ocaq ətrafında fal açmasını ustalıqla verir.

*O, tonqala çırpı atdı,
Od şöləsi ulduzlara gedib çatdı.
Əlində dəf –
Alovların başına o,
Dövrə vurdu xəyal kimi.
Sanki onun varlığı da,
Alışdı tonqal kimi (7, 327).*

Mifologiyadan gələn obraz və motivlər, o cümlədən qam-şaman mərasiminin tərənnümü əsərdə fikrin daha təbii təqdiminə şərait yaradır, sənətkar düşüncəsi ilə xalq bədi təfəkkürünün vəhdəti milli-mənəvi irsin zənginləşməsinə yardımçı olur.

*Şaman baba çaldı dəfi,
Səslər tutdu dörd tərəfi.
Sanki dəfin şux səsindən,
Yerin məhrəm nəfəsindən,
Parlaq atəş
Saf göründü,
Şaman baba dəfi birdən
Elə atdı,
Gedib göyda aya döndü,
Yer üzünü işıqlatdı (7, 328).*

Qam-şaman mərasimindən söhbət açan folklorşünas alim M.Seyidovun fikrincə: “Törəndə, ocağın çevrəsində oturanlar dəfi gündoğan yöndən günbatana dı-ğırlayırdılar. Dəfin gündoğandan günbatana doğru hərəkəti sözsüz ki, günəşə inamla ilişgilidir. Qamlar dəfə yaranışın bəlgəsi kimi baxırdılar. Yaradılış – kosmoqoniya ilə ilişgili bu görüş öz əksini qam-şaman dəfində tapmışdır” (12, 56). Buradan görüldüyü kimi, alim şaman dəfini günəşin və yaradılışın simvolu kimi izah edir.

N.Xəzri yaradıcılığının folklor qaynaqları çox zəngindir. Şair bir çox obraz, motiv və ritualları bədi sistemə, əsərin kompozisiyasına, süjet xəttinə daxil edir. Folklordan, mifik təfəkkürdən bəhrələnmə onun qarşısına qoyduğu fikir və ideyanın oxuculara daha yaxşı formada çatdırılmasının vasitəsinə çevrilir.

Şair şeirlərində xalq inanclarına da müraciət edir. Məsələn, xalq arasında rast gəlinən “Aya çox baxanı ay çəkib aparar” inancı “Peyğəmbər” poemasında aşağıdakı kimi verilir:

*Ay üçün qəribə bir söz deyirlər
Deyirlər, çox baxsan Ay çəkər səni.
Birdən nə görürəm, burda nə sirr var,
Göylər elə bil ki, söykənir yerə (7, 282).*

Folklorşünas Aytən Cəfərova Ordubad folklor mühitində arxaik folklor janrlarından bəhs edərək yazır: “Ordubadda təbiət hadisələri, səma cisimləri, bitki, heyvan və s. ilə bağlı inanclar vardır ki, bunlar da öz orijinal detalları ilə fərqlənir. Ayla bağlı müxtəlif folklor mətnləri olduğu kimi, inanclar da vardır. Məsələn, Aya təmiz halda baxarlar; Aya baxandan sonra kişiyə, qızıla və suya baxmaq bir qadının gələcəklə bağlı arzusunun gerçəkləşməsinə sanki real addımdır. Kişiyə baxmaq – hər zaman həyatında ona yar-yoldaş olan birinin olacağına, qızıla baxmaq – ruzi-bərəkətinin daimi, bol olacağına, suya baxmaq isə – həyat yolunun aydın, işıqlı olacağına ümididir” (3, 78).

Prof. Kamran Əliyevin qeyd etdiyi kimi, “hər hansı bir folklor mətni xalq tərəfindən yaradılırsa və xalq həmin mətndə öz təfəkkür tərzini ortaya qoyursa, həmin xalqın sənətkar nümayəndəsinin qələmə aldığı bədi əsərdə də folklor nü-

munəsində müşahidə olunan müəyyən cizgilər özünü kifayət qədər büruzə verməlidir” (4, 122). Nəbi Xəzri də məhz xalq ruhundan, folklor mədəniyyətindən gələn bir şair olduğu üçün xalq yaradıcılığı onun əsərlərinin əsas mayasını təşkil edir.

Nəticə. Bədii əsərin dilində işlənən folklor nümunələri o zaman daha çox üslubi mahiyyət kəsb edir ki, onlar müəllifin ideyası və təsvir olunan hadisə ilə səsleşə bilsin. Nəbi Xəzri də əsərlərində doğulduğu torpağa, ana təbiətə tükənməz məhəbbətini, vətənpərvərlik, dövlətçilik ideyalarını incə poetik üslubda oxucuya çatdırırdı. “Qoruyam gərək”, “Bizim səhvlərimiz”, “Qeyrət”, “Məşhur”, “Yuxular həyatdan daha gözəldir” və s. şeirlərində, “Kiçik təpə”, “Günəşin bacısı”, “İki Xəzər”, “Atillanın atlıları”, “Əfsanəvi yuxular”, “Ana”, “Bacı”, “Ömür yoldaşı” poemalarında, “Torpağa sancılan qılınc”, “Əks-səda”, “Burla xatun”, “Qütb ulduzu” və s. kimi pyeslərində sənətkarın təbii boyalarla tərənnüm etdiyi xalq həyatı, qədim adət və ənənələr, inanclar sistemi, ayin və mərasimlər öz əksini tapır. Beləliklə, Nəbi Xəzri yaradıcılığı öz zəngin fikirləri, milliliyi, xəlqiliyi və ümumbəşəriyyəti ilə müasir ədəbiyyatımızda maraqlı və özünəməxsus bir səhifəni təşkil edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan bayatıları (Tərtib edən: Ləman Vaqifqızı (Süleymanova). Bakı: Elm və təhsil, 2022, 316 s.
2. Azərbaycan folkloru antologiyası, IV kitab, Şəki folkloru, I cild (2000). Bakı: Səda, 2000, 498 s.
3. Cəfərova A. Ordubad folklor mühitində arxaik folklor janrlarının xüsusiyyətləri (alqışlar, qarğışlar, inanclar, sınımalar, ovsunlar, türkəçarələr, andlar). Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatına dair tədqiqlər. Elmi-ədəbi toplu, № 2 (51). Bakı: Elm və təhsil, 2017, s. 71-81
4. Əliyev K. Romantizm və folklor. Bakı: Elm, 2006, 160 s.
5. Hacıyeva M. Səni yaz qatarı apardı tezdən... Nəbi Xəzri şeirlərinin hər misrası musiqi kimi lirik səslənir. “Xalq cəbhəsi” qəzeti. 24 sentyabr 2015, s. 14
6. Xəzri N. “Dədə Qorqud” dastanı mənəvi gözəllik salnaməsidir. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzeti, 24 iyul 1981, s. 6
7. Xəzri N. Seçilmiş əsərləri. Bakı: Təhsil, 2014, 440 s.
8. Xürrəmçızı A. Azərbaycan mərasim folkloru. Bakı: Səda nəşriyyatı, 2002, 210 s.
9. Kitabı-Dədə Qorqud Ensiklopediyası. 2 cildə. I cild. Bakı: Yeni Nəşrlər Evi, 2000, 624 s.
10. Rzasoy S. Azərbaycan dastanlarında şaman-qəhrəman arxetipi (“Əsli və Kərəm” və “Dədə Qorqud”). Bakı: Elm və təhsil, 2015, 436 s.
11. Rzasoy S. Milli pəremioloji fondun yeni təqdimat səviyyəsi (Ön söz). Atalar sözləri (Tərtib edən: Mətanət Yaqubqızı). Bakı: Nurlan, 2013, 476 s.
12. Seyidov M. Yaz bayramı. Bakı: Gənclik, 1990, 96 s.

